

Paper Type: Original Article

Managing Social Risks in Supply Chains: A Systematic Analysis of Consequences and Sustainable Solutions

Mohammadreza Taghizadeh Yazdi^{1,*} , Mohammad Reza Rahmani Dadokolaei²

¹Department of Production Management and Technology, Faculty of Industrial Management and University of Tehran, Tehran, Iran; mrtaghizadeh@ut.ac.ir.

²Department of Industrial Management, Faculty of Industrial Management and Technology, University of Tehran, Tehran, Iran; Mohamad.rahmani@ut.ac.ir.

Citation:

Taghizadeh Yazdi, M., & Rahmani Dadokolaei, M. R. (2024). Managing social risks in supply chains: A systematic analysis of consequences and sustainable solutions. *Management: Modeling, analysis and applications*, 1(3), 158-165.

Received: 06/02/2024

Reviewed: 25/04/2024

Revised: 10/05/2024

Accepted: 19/06/2024

Abstract

Purpose: This study aims to systematically analyze social risks in supply chains and examine the consequences and sustainable solutions for managing these risks. The increasing importance of social sustainability in supply chains highlights the need to identify these risks and their impacts accurately.

Methodology: The research method is a Systematic Literature Review (SLR) in which 71 scientific articles published between 2010 and 2025 were examined. The data were analyzed with the aim of identifying different dimensions of social risks and classifying their consequences.

Findings: The results showed that social risks could be mainly categorized into three groups: “human rights violations,” “inappropriate work practices,” and “impacts on society.” The consequences of these risks were also classified into six areas: “credit, financial, operational, communication, social and legal damages.” The studies showed that the research focus was more on manufacturing industries and developed countries, and service industries and developing economies were less studied.

Originality/Value: By providing a comprehensive and systematic analysis of social risks in the supply chain and identifying existing research gaps, this study has provided valuable guidance for managers, policymakers, and researchers in developing socially sustainable supply networks.

Keywords: Social risk, Supply chain sustainability, Corporate social responsibility, Systematic literature review, Supplier risk management.

Corresponding Author: mrtaghizadeh@ut.ac.ir

<https://doi.org/10.22105/mmaa.v1i3.83>

Licensee. **Management: Modeling, Analysis and Application**. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

۶

نوع مقاله: پژوهشی

مدیریت ریسک های اجتماعی در زنجیره تامین: تحلیل نظام مند پیامدها و راهکارهای پایدار

محمدرضا تقی زاده یزدی^۱، محمد رحمانی داده وکلای^۲

^۱ گروه مدیریت تولید و عملیات، دانشکده مدیریت صنعتی و فناوری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

^۲ گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت صنعتی و فناوری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف تحلیل نظام مند ریسک های اجتماعی در زنجیره تامین و بررسی پیامدها و راهکارهای پایدار مدیریت این ریسک ها انجام شده است. اهمیت روزافزون پایداری اجتماعی در زنجیره های تامین، ضرورت شناسایی دقیق این ریسک ها و اثرات آن ها را برجسته می سازد.

روش شناسی پژوهش: روش تحقیق مرور ادبیات سیستماتیک^۱ است که طی آن ۷۱ مقاله علمی منتشر شده بین سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۵ مورد بررسی قرار گرفت. داده ها با هدف شناسایی ابعاد مختلف ریسک های اجتماعی و طبقه بندی پیامدهای آن تحلیل شدند.

یافته ها: نتایج نشان داد ریسک های اجتماعی عمدتاً در سه گروه "نقض حقوق بشر"، "رویه های کاری نامناسب" و "اثرات بر جامعه" قابل دسته بندی هستند. همچنین پیامدهای این ریسک ها در شش حوزه "آسیب های اعتباری، مالی، عملیاتی، ارتباطی، اجتماعی و قانونی" طبقه بندی شدند. بررسی ها نشان داد که تمرکز تحقیقات بیشتر بر صنایع تولیدی و کشورهای توسعه یافته بوده و صنایع خدماتی و اقتصادهای در حال توسعه کمتر مورد مطالعه قرار گرفته اند.

اصالت/ارزش افزوده علمی: این مطالعه با ارایه یک تحلیل جامع و سیستماتیک از ریسک های اجتماعی در زنجیره تامین و شناسایی شکاف های پژوهشی موجود، راهنمایی ارزشمند برای مدیران، سیاست گذاران و پژوهشگران در جهت توسعه شبکه های تامین پایدار اجتماعی فراهم آورده است.

کلیدواژه ها: ریسک اجتماعی، پایداری زنجیره تامین، مسئولیت اجتماعی شرکتی، مرور نظام مند ادبیات، مدیریت ریسک تامین کنندگان.

۱- مقدمه

امروزه زنجیره های تامین جهانی به یکی از ارکان اصلی اقتصاد مدرن تبدیل شده اند و نقشی کلیدی در موفقیت سازمان ها و افزایش رشد اقتصادی ایفا می کنند. این زنجیره های تامین که شبکه هایی پیچیده و درهم تنیده از تامین کنندگان، تولید کنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان را شامل می شوند، با موانع و چالش های گوناگونی روبه رو هستند [1]. این چالش ها شامل ریسک های عملیاتی، نوسانات اقتصادی، ناپایداری های سیاسی و به ویژه مسایل مرتبط با پایداری و مسئولیت اجتماعی شرکتی^۲ می شوند. پایداری در زنجیره تامین، مفهومی چندبعدی است که نه تنها به کاهش تأثیرات منفی زیست محیطی، مانند کاهش انتشار گازهای گلخانه ای و مدیریت بهینه منابع طبیعی، توجه دارد بلکه به بهبود شرایط اجتماعی، از جمله رعایت حقوق کارگران، تضمین شرایط کاری ایمن و عادلانه و حمایت از جوامع محلی درگیر در این زنجیره ها، نیز متمرکز است. علاوه بر این، پایداری به دنبال ایجاد ثبات اقتصادی در مناطق مختلف جغرافیایی است که در فرآیندهای زنجیره تامین نقش دارند تا از این طریق به توسعه بلندمدت و متوازن کمک کند [2]. در این راستا، سازمان ها برای حفظ رقابت پذیری و پاسخگویی به انتظارات ذی نفعان، ناگزیرند رویکردهایی نوآورانه و

¹ Systematic Literature Review (SLR)

² Corporate Social Responsibility (CSR)

مسئولانه در مدیریت زنجیره‌تأمین خود اتخاذ کنند. این رویکردها می‌توانند شامل استفاده از فناوری‌های سبز، بهینه‌سازی فرآیندهای لجستیکی برای کاهش مصرف انرژی و همکاری نزدیک با تأمین‌کنندگان برای اطمینان از رعایت استانداردهای اخلاقی و زیست‌محیطی باشند. به این ترتیب، پایداری نه تنها به عنوان یک الزام اخلاقی، بلکه به عنوان یک استراتژی کلیدی برای افزایش کارایی و تاب‌آوری زنجیره‌تأمین در برابر تغییرات بین‌المللی مطرح می‌شود. با این حال، پیچیدگی فزاینده زنجیره‌های تأمین و فشارهای خارجی برای پایداری به اصول پایداری، مدیریت ریسک‌های اجتماعی را به یکی از چالش‌های اصلی سازمان‌ها تبدیل کرده است [3].

جهانی‌شدن اقتصاد، زنجیره‌های تأمین را به شبکه‌هایی پیچیده، گسترده و به هم پیوسته تبدیل کرده است که در آن‌ها هرگونه نقص یا اختلال می‌تواند کل سیستم را تحت تأثیر قرار دهد و پیامدهای قابل توجهی به دنبال داشته باشد [4]. این اختلالات که گاهی به دلیل وابستگی بیش از حد به تأمین‌کنندگان خاص یا تمرکز جغرافیایی در زنجیره‌تأمین رخ می‌دهند، ضرورت بازنگری در استراتژی‌های مدیریت زنجیره‌تأمین را برجسته می‌کند [5]. به عنوان مثال، نقض حقوق بشر در زنجیره‌تأمین، مانند کار اجباری، می‌تواند به بحران‌های مرتبط با شهرت منجر شود که اثرات بلندمدتی بر سازمان‌ها دارد [6]. این موضوع به ویژه در صنایعی مانند مد و پوشاک که به شدت تحت نظارت مصرف‌کنندگان و سازمان‌های غیردولتی قرار دارند، برجسته است [7]. علاوه بر این، ریسک‌های زیست‌محیطی، مانند کمبود منابع آب یا تغییرات اقلیمی، می‌توانند زنجیره‌های تأمین را با تهدیدات جدی مواجه کنند [8].

فشارهای رو به رشد از سوی گروه‌های مختلف ذی‌نفع شامل مصرف‌کنندگان، نهادهای نظارتی و سازمان‌های بین‌المللی، سازمان‌ها را ملزم کرده است تا پایداری را به عنوان یکی از محورهای اصلی استراتژی‌های مدیریت ریسک خود در نظر بگیرند. امروزه، مصرف‌کنندگان با آگاهی فزاینده نسبت به مسایل زیست‌محیطی مانند تغییرات اقلیمی و تخریب منابع طبیعی و همچنین نگرانی‌های اجتماعی، نظیر عدالت در زنجیره‌تأمین و شرایط کاری کارگران، از طریق ابزارهایی مانند بایکوت محصولات و کمپین‌های عمومی در رسانه‌های اجتماعی، شرکت‌ها را به سمت اتخاذ رویه‌های پایداری سوق می‌دهند. این تحول در رفتار مصرف‌کنندگان که به ویژه در نسل‌های جوان‌تر مشهود است، نه تنها به عنوان یک چالش، بلکه به عنوان فرصتی برای شرکت‌ها مطرح می‌شود تا با همسویی با ارزش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی، وفاداری مشتریان و جایگاه رقابتی خود را تقویت کنند [9]، [10].

علاوه بر فشارهای مصرف‌کنندگان، نهادهای نظارتی و سازمان‌های بین‌المللی نیز با وضع استانداردهای سخت‌گیرانه‌تر مانند مقررات کاهش انتشار کربن یا الزامات گزارش‌دهی پایداری، نقش مهمی در شکل‌دهی به رفتار سازمان‌ها ایفا می‌کنند. این اقدامات، ضمن کاهش ریسک‌های مرتبط با نقض مقررات یا آسیب به شهرت برند، به بهبود کارایی عملیاتی و ایجاد ارزش بلندمدت برای سازمان و جامعه کمک می‌کنند [11]. به عنوان مثال، افشای شرایط غیرانسانی کار در زنجیره‌تأمین برخی برندهای بزرگ منجر به کاهش فروش و آسیب به اعتبار آن‌ها شده است [12]. از سوی دیگر، نهادهای نظارتی در سراسر جهان، قوانینی سخت‌گیرانه برای اطمینان از رعایت استانداردهای زیست‌محیطی و حقوق بشر وضع کرده‌اند که عدم رعایت آن‌ها می‌تواند به جریمه‌های سنگین و محدودیت‌های عملیاتی منجر شود [13]. در این راستا، ادغام پایداری در مدیریت ریسک زنجیره‌تأمین نه تنها یک الزام اخلاقی، بلکه یک مزیت رقابتی نیز محسوب می‌شود [14].

مدیریت ریسک‌های پایداری در زنجیره‌تأمین نیازمند شناخت دقیق انواع ریسک‌ها و تأثیرات آن‌هاست. این ریسک‌ها شامل ریسک‌های زیست‌محیطی (مانند آلودگی یا کمبود منابع)، ریسک‌های اجتماعی (مثل نقض حقوق کارگران) و ریسک‌های قانونی (مانند تغییرات قوانین) می‌شوند. برای مدیریت این ریسک‌ها، سازمان‌ها باید نقاط آسیب‌پذیر زنجیره‌تأمین را شناسایی کرده و با تأمین‌کنندگان برای رعایت استانداردهای پایداری همکاری کنند و از ابزارهای تحلیلی برای پیش‌بینی و کاهش ریسک استفاده کنند. ادغام پایداری در استراتژی‌های کسب‌وکار، علاوه بر کاهش ریسک، به نوآوری و جلب اعتماد ذی‌نفعان کمک می‌کند [15]. به عنوان مثال، شرکتی که به تأمین مواد اولیه از مناطقی با ریسک بالای تخریب محیط‌زیست وابسته است، ممکن است با محدودیت‌های قانونی یا فشارهای اجتماعی مواجه شود که عملیات آن را مختل کند [16]. بر اساس مطالعات، شرکت‌هایی که به طور فعال این ریسک‌ها را مدیریت می‌کنند، نه تنها می‌توانند از خسارات مالی جلوگیری کنند، بلکه می‌توانند از طریق بهبود شهرت و افزایش وفاداری مشتریان، مزیت رقابتی ایجاد کنند [17]. با این حال، فقدان چارچوب‌های یکپارچه برای مدیریت این ریسک‌ها همچنان یک چالش کلیدی در این حوزه است [18].

هدف این پژوهش، ارائه یک مرور ادبیات نظام‌مند و جامع از تحقیقات موجود در زمینه مدیریت ریسک زنجیره‌تامین با تأکید بر پایداری اجتماعی است. این مطالعه با تحلیل منابع علمی منتشرشده در سال‌های اخیر، به دنبال پاسخ به سؤالات زیر است:

۱. ریسک‌های کلیدی مرتبط با پایداری اجتماعی در زنجیره‌تامین کدام‌اند؟
۲. چه استراتژی‌ها و چارچوب‌هایی برای مدیریت این ریسک‌ها پیشنهاد شده است؟
۳. چه شکاف‌های تحقیقاتی در این حوزه وجود دارد و چگونه می‌توان آن‌ها را برطرف کرد؟

برای دستیابی به این اهداف، این مطالعه از مرور ادبیات نظام‌مند استفاده کرده و منابع کلیدی را بر اساس معیارهای مشخص، انتخاب و تحلیل می‌کند [19]، [20]. علاوه بر این، با بررسی مطالعات موردی در صنایع مختلف، کاربرد عملی این چارچوب‌ها را تحلیل می‌نماید [21].

ساختار این پژوهش به این صورت است: در بخش دوم، روش‌شناسی مرور ادبیات توضیح داده می‌شود که شامل معیارهای انتخاب مقالات و فرآیند تحلیل می‌باشد. بخش سوم به بررسی موضوعی تحقیقات موجود اختصاص دارد. بخش چهارم یافته‌ها را تحلیل کرده و شکاف‌های تحقیقاتی را شناسایی می‌کند. در نهایت در بخش نتیجه‌گیری، جمع‌بندی و پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده ارائه می‌شود.

۲- روش پژوهش

استفاده از مرور نظام‌مند ادبیات به کاهش حجم وسیع منابع اطلاعاتی کمک می‌کند و اطلاعات را برای فرآیندهای تصمیم‌گیری، پژوهش و سیاست‌گذاری منسجم می‌سازد [19]. بر همین اساس، با استناد به پژوهش‌های [20]، [22]، [23] یک روش گام‌به‌گام برای انجام مرور نظام‌مند ارائه کرده‌اند. مطابق با این رویکرد، پژوهش حاضر روش هشت‌مرحله‌ای پیشنهادی را برای اجرای مرور نظام‌مند به کار گرفته است [20]:

۱. فرمول‌بندی مساله پژوهش
۲. جست‌وجوی ادبیات
۳. جمع‌آوری داده‌ها
۴. ارزیابی کیفیت
۵. تحلیل و ترکیب داده‌ها
۶. تفسیر یافته‌ها
۷. ارائه نتایج
۸. به‌روزرسانی مرور

فرمول‌بندی مساله پژوهش (مرحله اول) در بخش پیشین موردبحث قرار گرفت. برای مرحله دوم مرور نظام‌مند (جست‌وجوی ادبیات) استفاده از پنج گام توصیه می‌شود [24]:

۱. انتخاب پایگاه‌های داده
۲. شناسایی واژگان کلیدی
۳. بررسی چکیده‌های انتخاب‌شده
۴. اعمال معیارهای شمول و حذف
۵. بررسی کامل مقالات نهایی

پایگاه‌های داده *Scopus* و *Web of Science* به دلیل دارا بودن بزرگ‌ترین فهرست مجلات انتخاب شدند. در این پژوهش، از دو دسته کلیدواژه با دامنه کافی استفاده شد تا از ایجاد محدودیت‌های غیرضروری بر منابع موردنظر جلوگیری شود و در عین حال، نتایج نامربوط حذف گردند.

واژگان کلیدی گروه ۱ برای انتخاب اسناد مربوط به مدیریت ریسک تعریف شده است: "*Risk management*".

واژگان کلیدی گروه ۲ به‌منظور انتخاب اسناد مربوط به ریسک اجتماعی تعریف شده است: "Human rights"، "Social responsibility"، "Socialrisk"، "Sustainability risk".

جست‌وجو در پایگاه‌های داده در آوریل ۲۰۲۵ انجام شد و در پایگاه *Scopus*، ۱۴۲۷ سند و در *Web of Science*، ۱۴۰۰ سند بدون هیچ معیار حذف اولیه یافت شد. از میان ۱۴۰۰ سند موجود در *Web of Science*، ۷۷۷ مورد در پایگاه *Scopus* نیز وجود داشت که در نهایت مقالات تکراری حذف شدند.

معیار اول حذف شامل حذف کتاب‌ها، فصل‌های کتاب و اسناد غیرقابل دسترس بود. در نتیجه، ۱۰۳۰ مقاله از *Scopus* و ۶۰۹ مقاله از *Web of Science* برای مراحل بعدی انتخاب شدند. پس از بررسی عنوان‌ها و چکیده‌ها، در مرحله دوم حذف، تنها مقالات مرتبط با ریسک‌های اجتماعی و مدیریت آن‌ها حفظ شدند. بر این اساس، ۵۰ مقاله از پایگاه *Scopus* و ۲۱ مقاله از *Web of Science* برای ادامه فرآیند مرور نظام‌مند انتخاب شدند. در نهایت، ۷۱ مقاله برای این مطالعه مناسب تشخیص داده شدند.

۲-۱- تحلیل ریسک اجتماعی

در بین مقالات انتخاب‌شده، اولین مقاله مربوط به سال ۲۰۱۰ است. روند انتشار در ابتدا بسیار محدود بوده و از سال ۲۰۲۰ رشد محسوسی را تجربه کرده است. تنها ۱۱٪ از مقالات در بازه ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ منتشر شده‌اند، در حالی که ۷۰٪ از کل مقالات مربوط به سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ هستند. اوج انتشار در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ رخ داده که هر یک با ۱۰ مقاله، بیشترین فراوانی را داشته‌اند. این روند، حاکی از افزایش توجه جامعه علمی به موضوع ریسک اجتماعی در زنجیره‌تامین طی سال‌های اخیر است.

از میان مقالات بررسی‌شده، ۶ مقاله در مجله معتبر "*Journal of cleaner production*" منتشر شده‌اند که بیشترین سهم را داراست. پس از آن، مجلات "*Sustainability (Switzerland)*" و "*Production planning and control*" هرکدام با ۲ مقاله در جایگاه بعدی قرار دارند. سایر مجلات تنها با یک مقاله، در این حوزه فعالیت داشته‌اند. این پراکندگی نشان می‌دهد که در حال حاضر، تمرکز اصلی پژوهش‌ها بر نشریاتی است که تمرکز ویژه‌ای بر توسعه پایدار، محیط‌زیست و مدیریت تولید دارند.

در تحلیل واژگان کلیدی مقالات، واژه "*Risk management*" با ۲۵ تکرار، پرکاربردترین کلیدواژه بوده و پس از آن "*Supply chain management*" با ۱۳ و "*Sustainability*" و "*Corporate social responsibility*" هرکدام با ۱۲ تکرار قرار دارند. این واژگان بیانگر تمرکز پژوهش‌ها بر پیوند میان مدیریت ریسک، زنجیره‌تامین و مسئولیت اجتماعی است. سایر کلیدواژه‌های پرتکرار عبارتند از "*Supply chain*" و "*Sustainable supply chain*" و "*CSR*". حضور مکرر این کلیدواژه‌ها گویای آن است که پژوهش‌ها عمدتاً در تقاطع سه مفهوم کلیدی: ریسک، پایداری و مسئولیت اجتماعی قرار دارند.

در میان مقالات بررسی‌شده، صنعت معادن با ۷ بار ذکر در مقالات، بیشترین تکرار را داشته است. صنایع لجستیک با ۶ مورد و مواد غذایی با ۵ مورد در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. همچنین، صنایع خرده‌فروشی و شیمیایی هرکدام در ۴ مقاله مورد اشاره واقع شده‌اند. این نتایج حاکی از آن است که پژوهشگران بیشتر به مطالعه ریسک‌های اجتماعی در صنایعی پرداخته‌اند که زنجیره‌تامین پیچیده‌ای دارند و تأثیرات گسترده‌ای بر جامعه می‌گذارند.

از سوی دیگر، صنایعی مانند نفت، گاز، داروسازی و کشاورزی، با وجود اهمیت بالا، کمترین میزان پوشش را در این مجموعه مطالعات به خود اختصاص داده‌اند. این مساله می‌تواند ناشی از چالش‌های مربوط به داده‌ها، محدودیت در دسترسی به اطلاعات و یا تمرکز کمتر بر این صنایع باشد.

۲-۲- طبقه بندی ریسک های اجتماعی و پیامدهای آن در زنجیره تامین

در ادامه فرآیند تحلیل نظام مند مقالات، محتوای مطالعات بررسی شده به منظور شناسایی و دسته بندی انواع ریسک های اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بر اساس این تحلیل محتوا و با اقتباس از چارچوب های نظری موجود، ریسک های اجتماعی در زنجیره تامین به سه دسته اصلی تقسیم شدند:

ریسک های مرتبط با حقوق بشر

ریسک های مرتبط با حقوق بشر به طیفی از تهدیدات اشاره دارد که مستقیماً کرامت انسانی افراد در زنجیره های تامین را هدف قرار می دهد. این دسته از ریسک ها معمولاً شامل تخطی از حقوق بنیادین انسانی است؛ مواردی همچون کار اجباری، بهره کشی از کودکان، تبعیض های جنسیتی، قومیتی یا مذهبی، آزار جسمی یا روانی در محیط کار و محدودسازی آزادی حرکت یا جابه جایی افراد از جمله مصادیق رایج در این حوزه به شمار می روند [25]. چنین رفتارهایی اغلب در زنجیره های تأمین مشاهده می شوند که به کشورهایی با نظارت ضعیف تر بر قوانین کار، یعنی کشورهای در حال توسعه، برون سپاری شده اند. در صورت افشای عمومی این موارد، شرکت ها ممکن است با واکنش های شدید از سوی رسانه ها، سازمان های غیردولتی بین المللی، نهادهای حقوق بشر و افکار عمومی مواجه شوند که این امر نه تنها به وجهه برند آسیب می زند، بلکه پیامدهای قانونی و مالی نیز به دنبال دارد [16].

شرایط کار و رفتار ناعادلانه

دومین دسته از ریسک های اجتماعی به مسایل مرتبط با شرایط کار و رعایت رفتار منصفانه در قبال نیروی انسانی اختصاص دارد. تحلیل منابع علمی نشان می دهد که در بسیاری از موارد، کارگران زنجیره تامین با حقوق ناعادلانه، ساعات کاری بیش از حد مجاز، نبود پوشش های ایمنی مناسب، محدودیت در ایجاد یا عضویت در اتحادیه های کارگری و فقدان دسترسی به زیرساخت های اساسی همچون آب سالم و خدمات بهداشتی روبه رو هستند [26]. یکی از مصادیق خاص این نوع ریسک، استفاده از دفاتر دوگانه است که در آن، ساعات واقعی کار ثبت نمی شود تا کارفرما از تعهدات قانونی خود طفره برود. این وضعیت عمدتاً در سطوح پایین زنجیره تامین و در میان پیمانکاران محلی یا غیررسمی بیشتر به چشم می خورد. چنین شرایطی نه تنها تضییع حقوق کارگران را به همراه دارد، بلکه شرکت مادر را نیز در معرض انتقادهای شدید اخلاقی، اجتماعی و حقوقی قرار می دهد [27].

ریسک های اجتماعی مرتبط با جامعه

سومین گروه از ریسک ها به پیامدهای اجتماعی فعالیت های زنجیره تامین بر جوامع محلی می پردازد. این نوع از ریسک ها معمولاً زمانی پدیدار می شوند که عملیات شرکت ها منجر به تضعیف ساختار اجتماعی، اقتصادی یا فرهنگی جامعه ای شود که در آن مستقر هستند. از جمله مصادیق مهم این دسته می توان به جابه جایی اجباری ساکنان محلی بدون رضایت یا غرامت مناسب، تصرف زمین های کشاورزی، ایجاد بیکاری گسترده در منطقه، نقض حق دسترسی به خدمات عمومی و تخریب زیرساخت ها یا املاک شخصی به صورت غیرقانونی اشاره کرد [28]. این ریسک ها می توانند موجب افزایش تعارضات اجتماعی، اعتراض های مدنی و کاهش مشروعیت اجتماعی شرکت در نزد ذی نفعان شوند. در بسیاری از موارد، تداوم چنین شرایطی باعث از بین رفتن مجوز اجتماعی برای فعالیت شده و حتی زمینه تعطیلی پروژه ها را فراهم می کند [8].

۲-۲-۱- پیامدهای ریسک های اجتماعی در زنجیره تامین

تحلیل مقالات نشان داد که ریسک های اجتماعی نه تنها از دیدگاه اخلاقی، بلکه از جنبه های عملیاتی، مالی و استراتژیک نیز اهمیت دارند. پیامدهای این ریسک ها به طور کلی در شش دسته طبقه بندی می شوند:

پیامدهای مربوط به شهرت

یکی از نخستین و رایج‌ترین تبعات ریسک اجتماعی، آسیب به وجهه و اعتبار شرکت است. انتشار اخبار مربوط به تخلف در رعایت حقوق بشر، رفتارهای غیرمنصفانه با کارکنان یا بی‌توجهی به جامعه محلی می‌تواند به شکل‌گیری دیدگاه منفی در میان مصرف‌کنندگان، نهادهای نظارتی و عموم جامعه منجر شود. این موضوع به‌ویژه برای برندهای بین‌المللی که در معرض دید رسانه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد قرار دارند، پیامدهای شدیدی مانند کاهش ارزش سهام، افت اعتماد عمومی و کاهش فروش به همراه دارد [12].

پیامدهای مالی

ریسک‌های اجتماعی به‌طور مستقیم بر شاخص‌های مالی شرکت تاثیر می‌گذارند. هزینه‌های ناشی از جبران خسارت، اصلاح قراردادهای طراحی مجدد فرآیندهای کاری و پرداخت غرامت به ذی‌نفعان یا کارکنان، از جمله بارزترین اثرات مالی هستند. همچنین، مواجهه با بحران‌های اجتماعی ممکن است موجب از دست رفتن سرمایه‌گذاران، افزایش هزینه‌های تامین مالی یا نیاز به تامین بودجه اضطراری برای اقدامات اصلاحی شود [29].

پیامدهای عملیاتی

از دیگر تبعات ریسک اجتماعی، اختلال در عملیات اجرایی سازمان است. در بسیاری از موارد، اعتراضات اجتماعی، اعتصاب کارکنان یا تعلیق فعالیت‌ها در سایت‌های تولیدی می‌تواند منجر به توقف کامل یا تأخیر در پروژه‌ها شود. افزون بر این، سازمان ممکن است ناچار به بازنگری در سیاست‌های مدیریت منابع انسانی، آموزش نیروی کار یا به‌کارگیری چارچوب‌های جدید انطباقی شوند که خود نیازمند منابع، زمان و انرژی مضاعف است [30].

پیامدهای مرتبط با روابط

ریسک‌های اجتماعی می‌توانند به تضعیف روابط راهبردی شرکت با ذینفعان کلیدی از جمله تامین‌کنندگان، مشتریان، سرمایه‌گذاران و نهادهای تنظیم‌گر منجر شوند. بی‌اعتمادی و عدم تمایل به ادامه همکاری، یکی از تبعات بلندمدت چنین ریسک‌هایی است که در نهایت منجر به از دست رفتن مزیت رقابتی و پایداری روابط تجاری می‌انجامد [31].

پیامدهای مرتبط با جمعیت

واکنش‌های اجتماعی سازمان‌یافته نظیر تحریم مصرف‌کنندگان، کمپین‌های بایکوت و شکایت‌های حقوقی دسته‌جمعی، از جمله اثرات این دسته‌اند. این واکنش‌ها غالباً توسط گروه‌های مدنی، رسانه‌های اجتماعی و فعالان حقوق بشر هدایت می‌شوند و می‌توانند در مدت کوتاهی بحران‌های شدیدی برای شرکت ایجاد کنند [11].

پیامدهای قانونی

نقض مسئولیت‌های اجتماعی ممکن است به دعاوی حقوقی، جریمه‌های سنگین یا حتی محرومیت از فعالیت در بازارهای خاص منجر شود. این پیامدها نه تنها موجب بار مالی می‌شوند بلکه موجودیت کسب‌وکار را نیز به خطر می‌اندازند [13].

۳- بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این مطالعه مرور نظام‌مند نشان می‌دهد که ریسک‌های اجتماعی در زنجیره‌های تامین، در سال‌های اخیر، جایگاه قابل‌توجهی در ادبیات علمی و نیز در حوزه تصمیم‌گیری‌های مدیریتی پیدا کرده‌اند. تحلیل روند زمانی مقالات نشان می‌دهد که پس از سال ۲۰۲۰، رشد چشمگیری در حجم و تنوع پژوهش‌های منتشرشده پیرامون این موضوع مشاهده شده است که بیانگر افزایش سطح آگاهی، دغدغه و فشار ذی‌نفعان نسبت به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در زنجیره‌های تامین می‌باشد [32].

مطابق با تحلیل‌های انجام‌شده، ریسک‌های اجتماعی در سه طبقه کلان شامل نقض حقوق بشر، وضعیت نامطلوب کار و پیامدهای اجتماعی برای جوامع محلی طبقه‌بندی می‌شوند. این ساختار طبقه‌بندی، با طبقه‌بندی‌های بین‌المللی مطرح‌شده هم‌راستا است [17]. ریسک‌هایی نظیر کار اجباری، کار کودکان، تبعیض و محدودیت آزادی جابه‌جایی به‌ویژه در صناعی همچون نساجی و الکترونیک که بخش‌هایی از زنجیره‌تامین آن‌ها به کشورهای در حال توسعه برون‌سپاری شده، به‌طور برجسته مشاهده می‌شوند [14].

پیامدهای ناشی از این ریسک‌ها دارای ابعادی پیچیده و چندوجهی هستند و شامل آسیب به شهرت، زیان‌های مالی، اختلالات عملیاتی، تبعات قانونی، تضعیف روابط با ذی‌نفعان و واکنش‌های اجتماعی گسترده می‌شوند. مطابق یافته‌های [6] شدت و گستره پیامدهای این نوع ریسک‌ها می‌تواند تا آن‌جا پیش برود که سازمان‌ها با تهدیدی جدی نسبت به مشروعیت اجتماعی خود مواجه شوند و حتی مجوز اجتماعی برای فعالیت را از دست بدهند.

از سوی دیگر، تحلیل محتوایی مقالات نشان می‌دهد که ادبیات موجود بیشتر بر صنایع تولیدی و کشورهای توسعه‌یافته متمرکز بوده و در مقابل، صنایع خدمات‌محور، کشورهای در حال توسعه و حتی بخش غیررسمی زنجیره‌تامین کمتر موردبررسی قرار گرفته‌اند [3]. همچنین، رویکرد حاکم بر بسیاری از مطالعات موردبررسی، عمدتاً کمی و مبتنی بر داده‌های ثانویه بوده است که نشان‌دهنده نیاز جدی به انجام پژوهش‌های کیفی، عمیق و مبتنی بر مطالعات میدانی است.

در همین راستا، این مطالعه شکاف‌های پژوهشی مهمی را شناسایی نموده و پیشنهاد می‌کند که پژوهش‌های آینده در جهت‌های زیر توسعه یابند:

۱. توسعه چارچوب‌های ارزیابی یکپارچه ریسک اجتماعی که ابعاد فرهنگی، نهادی و ساختارهای حکمرانی محلی را در نظر بگیرند.
۲. مطالعات تطبیقی میان صنایع مختلف (تولیدی، خدماتی، کشاورزی، فناوری اطلاعات) و همچنین مناطق جغرافیایی با سطح توسعه متفاوت، برای درک بهتر تفاوت‌ها در بروز و مدیریت ریسک‌های اجتماعی است.
۳. بررسی کاربرد فناوری‌های نوظهور مانند بلاکچین و اینترنت اشیا برای ردیابی زنجیره‌تامین و افزایش شفافیت در گزارش‌دهی اجتماعی [21].

در نهایت، یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبنای تدوین سیاست‌های جامع‌تر برای مدیریت ریسک اجتماعی در زنجیره‌های تامین باشد و به مدیران کمک کند تا در پاسخ به مطالبات فزاینده ذی‌نفعان، رویکردی نظام‌مندتر و پایدارتری در قبال مسئولیت اجتماعی سازمان اتخاذ نمایند.

منابع

- [1] Koberg, E., & Longoni, A. (2019). A systematic review of sustainable supply chain management in global supply chains. *Journal of cleaner production*, 207, 1084–1098. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.10.033>
- [2] Hong, J., Zhang, Y., & Ding, M. (2018). Sustainable supply chain management practices, supply chain dynamic capabilities, and enterprise performance. *Journal of cleaner production*, 172, 3508–3519. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.06.093>
- [3] Hofmann, H., Busse, C., Bode, C., & Henke, M. (2014). Sustainability-related supply chain risks: Conceptualization and Management. *Business strategy and the environment*, 23(3), 160–172. <https://doi.org/10.1002/bse.1778>
- [4] Baldwin, R., & Freeman, R. (2021). Risks and global supply chains: What we know and what we need to know. *SSRN electronic journal*, 14, 153–180. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-051420-113737>
- [5] Ho, W., Zheng, T., Yildiz, H., & Talluri, S. (2015). Supply chain risk management: A literature review. *International journal of production research*, 53(16), 5031–5069. <https://doi.org/10.1080/00207543.2015.1030467>
- [6] Kabat, M., Desalvo, A., & Egan, J. (2017). The tip of the iceberg: Media coverage of “slave labor” in argentina. *Latin american perspectives*, 44(6), 50–62. <https://doi.org/10.1177/0094582X17699909>
- [7] Seuring, S., & Müller, M. (2008). From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. *Journal of cleaner production*, 16(15), 1699–1710. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.04.020>
- [8] Branch, K. (2019). *Guide to social impact assessment: A framework for assessing social change*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429045400>
- [9] White, K., Habib, R., & Hardisty, D. J. (2019). How to SHIFT consumer behaviors to be more sustainable: A literature review and guiding framework. *Journal of marketing*, 83(3), 22–49. <https://doi.org/10.1177/0022242919825649>
- [10] Giannakis, M., & Papadopoulos, T. (2016). Supply chain sustainability: A risk management approach. *International journal of production economics*, 171, 455–470. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2015.06.032>
- [11] Beck, V. (2019). Consumer boycotts as instruments for structural change. *Journal of applied philosophy*, 36(4), 543–559. <https://doi.org/10.1111/japp.12301>

- [12] Sohn, Y. J., & Lariscy, R. W. (2014). Understanding reputational crisis: Definition, properties, and consequences. *Journal of public relations research*, 26(1), 23–43. <https://doi.org/10.1080/1062726X.2013.795865>
- [13] Deva, S. (2012). *Regulating corporate human rights violations: Humanizing business*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203125618>
- [14] Busse, C. (2016). Doing well by doing good? The self-interest of buying firms and sustainable supply chain management. *Journal of supply chain management*, 52(2), 28–47. <https://doi.org/10.1111/jscm.12096>
- [15] Graetz, G., & Franks, D. M. (2016). Conceptualising social risk and business risk associated with private sector development projects. *Journal of risk research*, 19(5), 581–601. <https://doi.org/10.1080/13669877.2014.1003323>
- [16] Schilling-Vacaflor, A. (2021). Integrating human rights and the environment in supply chain regulations. *Sustainability (switzerland)*, 13(17), 1–15. <https://doi.org/10.3390/su13179666>
- [17] Cruz, J. M. (2013). Mitigating global supply chain risks through corporate social responsibility. *International journal of production research*, 51(13), 3995–4010. <https://doi.org/10.1080/00207543.2012.762134>
- [18] Kilubi, I. (2016). The strategies of supply chain risk management – a synthesis and classification. *International journal of logistics research and applications*, 19(6), 604–629. <https://doi.org/10.1080/13675567.2016.1150440>
- [19] Mulrow, C. D. (1994). Systematic reviews: Rationale for systematic reviews. *Bmj*, 309(6954), 597–599. <https://doi.org/10.1136/bmj.309.6954.597>
- [20] Thomé, A. M. T., Scavarda, L. F., & Scavarda, A. J. (2016). Conducting systematic literature review in operations management. *Production planning and control*, 27(5), 408–420. <https://doi.org/10.1080/09537287.2015.1129464>
- [21] Freise, M., & Seuring, S. (2015). Social and environmental risk management in supply chains: A survey in the clothing industry. *Logistics research*, 8(2) 1–12. <https://doi.org/10.1007/s12159-015-0121-8>
- [22] Higgins, J. P. T., Green, S., & Ben Van Den, A. (2020). Cochrane handbook for systematic reviews of interventions. *International coaching psychology review*, 15(2), 123–125. <https://doi.org/10.53841/bpsicpr.2020.15.2.123>
- [23] Zhao, D., & Strotmann, A. (2015). Analysis and visualization of citation networks. *Synthesis lectures on information concepts, retrieval, and services*, 7(1), 1–207. <http://dx.doi.org/10.2200/S00624ED1V01Y201501ICR039>
- [24] Annibal Jos, S., Luiz Felipe, S., Nicole Suella, F., & Thomã, T. (2012). Sales and operations planning: A research synthesis. *International journal of production economics*, 138(1), 1–13. <https://ideas.repec.org/a/eee/proeco/v138y2012i1p1-13.html>
- [25] Lebaron, G. (2021). Wages: An overlooked dimension of business and human rights in global supply chains. *Business and human rights journal*, 6(1), 1–20. <https://doi.org/10.1017/bhj.2020.32>
- [26] LeBaron, G. (2021). The role of supply chains in the global business of forced labour. *Journal of supply chain management*, 57(2), 29–42. <https://doi.org/10.1111/jscm.12258>
- [27] Ball, K. (2010). Workplace surveillance: An overview. *Labor history*, 51(1), 87–106. <https://doi.org/10.1080/00236561003654776>
- [28] Glasson, J., & Therivel, R. (2013). *Introduction to environmental impact assessment*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881218>
- [29] Lange, D., & Washburn, N. T. (2012). Understanding attributions of corporate social irresponsibility. *Academy of management review*, 37(2), 300–326. <https://doi.org/10.5465/amr.2010.0522>
- [30] Zubizarreta, M., Ganzarain, J., Cuadrado, J., & Lizarralde, R. (2021). Evaluating disruptive innovation project management capabilities. *Sustainability (switzerland)*, 13(1), 1–22. <https://doi.org/10.3390/su13010001>
- [31] Terje, A. (2016). Risk assessment and risk management: Review of recent advances on their foundation. *European journal of operational research*, 231(1), 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2015.12.023>
- [32] Lankoski, L. (2016). Alternative conceptions of sustainability in a business context. *Journal of cleaner production*, 139, 847–857. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.08.087>